

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
& ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
*«Νεότερος και Σύγχρονος Κόσμος: Ιστορία,
Λαογραφία, Ανθρωπολογία»*

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΝΕΟΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ
ΝΕΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΩΝ

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΔΕΥΤΕΡΑ 7 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2022

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων

Οργανωτική Επιτροπή

Νίκος Αναστασόπουλος

Άννα Μαχαιρά

Λήδα Παπαστεφανάκη

Επιμέλεια περιλήψεων

Λευτέρης Π. Περρωτής

Γραμματειακή Υποστήριξη

Όλγα Φατούρου

Τεχνική Υποστήριξη

Λάμπρος Μπέλλος

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

<i>Εισαγωγή στην προβληματική της ημερίδας</i> Άννα Μαχαιρά και Λήδα Παπαστεφανάκη.....	5
Α΄ Συνεδρία	
Έμφυλες σχέσεις στις επιχειρήσεις και τους χώρους εργασίας.....	5
<i>Έμφυλες σχέσεις στη βιομηχανία της Κέρκυρας 1870-1940: Μια επισκόπηση των κύριων ερωτημάτων της έρευνας</i> Δημήτρης Κοπανάς.....	5
<i>Εργασία και φύλο μέσα από το παράδειγμα του Στρατιωτικού Εργοστασίου Ένδυσης – Υπόδυσης (700 ΣΕ) στον Πειραιά (1909-1999)</i> Μαρίνα Τσιρτσίκου.....	5
<i>Γυναικεία επιχειρηματικότητα σε ανδροκρατούμενα επαγγελματικά περιβάλλοντα: η περίπτωση των κεραμοποιείων της Αθήνας κατά το α΄ μισό του 20^{ού} αιώνα</i> Μιχάλης Μπαρδάνης.....	6
Β΄ Συνεδρία	
Επαγγελματικές εξειδικεύσεις, μορφές της γυναικείας εργασίας.....	7
<i>Το ζήτημα της εξειδίκευσης της γυναικείας εργασίας στην Σοβιετική Ένωση (1917-1930)</i> Αλέξανδρος Δουλκέρης.....	7
<i>«Οι καλύτερες εμαγερίστριες της Ελλάδας»: Ιχνηλατώντας τη γυναικεία εργασία στον κλάδο παραγωγής οικιακών ηλεκτρικών συσκευών στην Ελλάδα, 1950-1974</i> Στέφανος Ιωαννίδης.....	7
<i>Όψεις της γυναικείας εργασίας στις βιομηχανίες ένδυσης και κλωστοϋφαντουργίας της Πάτρας κατά τη Μεταπολίτευση</i> Άκης Παλαιολόγος.....	8

Γ΄ Συνεδρία	
Πηγές και νέες προσεγγίσεις στην ιστορία των γυναικών και του φύλου.....	9
<i>«Για τα μάτια του κόσμου». Η δημόσια προβολή των εργατριών του Εργοστασίου Κεραμεικός Α.Ε. κατά τον Μεσοπόλεμο</i>	
Νίκος Λιάρος.....	9
<i>Τα δικαστικά αρχεία ως πηγή για την ιστορία των γυναικών: Σπαράγματα γυναικείας παρουσίας στους χώρους εργασίας και το εργατικό κίνημα του Μεσοπολέμου</i>	
Κώστας Τζιάρας.....	9
<i>Η θέση της Εκκλησίας της Ελλάδος για τους «κολάζοντες» φόνους</i>	
Λευτέρης Π. Περρωτής.....	10
<i>Ελληνικός έρωσ: ιατρικός λόγος για την ανδρική ομοφυλοφιλία στην Ελλάδα (μέσα 19ου αι. – Μεταπολίτευση)</i>	
Γαβριέλλα Ασπράκη.....	10
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΕΔΡΩΝ.....	12

Εισαγωγή στην προβληματική της ημερίδας
Άννα Μαχαιρά και Λήδα Παπαστεφανάκη

Α΄ Συνεδρία
Έμφυλες σχέσεις στις επιχειρήσεις και τους χώρους εργασίας
Πρόεδρος: Λήδα Παπαστεφανάκη
Σχολιασμός: Νίκος Ποταμιάνος

Έμφυλες σχέσεις στη βιομηχανία της Κέρκυρας 1870-1940: Μια επισκόπηση των κύριων ερωτημάτων της έρευνας

Δημήτρης Κοπανάς

Τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες, η ιστορία της εργασίας στην Ελλάδα εμπλουτίστηκε με νέα ερωτήματα γύρω από τις έμφυλες σχέσεις, το φεμινιστικό κίνημα και τη θέση των γυναικών στην ελληνική κοινωνία και οικονομία. Πιο πρόσφατα, σε μια ευρύτερη συζήτηση με παραδείγματα από πολλές ευρωπαϊκές χώρες, τέθηκαν ζητήματα σχετικά με το ρόλο της οικογένειας, τον εσωτερικό καταμερισμό εργασίας ανάμεσα στα μέλη της και τις στρατηγικές επιβιώσής τους. Στο πλαίσιο αυτό, η μελέτη της σχέσης ταξικών και έμφυλων ιεραρχήσεων τόσο εντός του εργασιακού χώρου όσο και εντός του νοικοκυριού μπορεί να συμβάλει στην ευρύτερη κατανόηση των ζητημάτων που απασχολούν την ιστοριογραφία. Ανατρέχοντας σε δημοσιευμένες κρατικές πηγές, βιομηχανικά αρχεία και αρχεία συνδικαλιστικών οργανώσεων, στην ανακοίνωση αυτή θα παρουσιαστούν τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα που αφορούν τις έμφυλες σχέσεις στην βιομηχανία της Κέρκυρας από την προσάρτηση των Ιονίων νήσων στο ελληνικό κράτος μέχρι την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Με αφετηρία την προσέγγιση της σύνθεσης του βιομηχανικού εργατικού δυναμικού κατά φύλο, θα τεθούν βασικές πτυχές των έμφυλων ανισοτήτων, όπως η θέση των γυναικών στον εργασιακό χώρο, η αμοιβή τους και ο ρόλος τους στον καταμερισμό της εργασίας στην οικογένεια.

Εργασία και φύλο μέσα από το παράδειγμα του Στρατιωτικού Εργοστασίου Ένδυσης – Υπόδυσης (700 ΣΕ) στον Πειραιά (1909-1999)

Μαρίνα Τσιρτσίκου

Το Στρατιωτικό Εργοστάσιο Ένδυσης – Υπόδυσης (700 ΣΕ) στον Πειραιά συνιστά ένα παράδειγμα εμπειρικής έρευνας, που παρέχει πληροφορίες για τον τρόπο οργάνωσης της εργασίας στον μεταποιητικό τομέα από έναν στρατιωτικό οργανισμό σε όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα (1909–1999). Συγκεκριμένα, μέσα από την ανάλυση και μελέτη των αρχειακών τεκμηρίων για την εργασία και τα ιστορικά υποκείμενά της – ανδρών και γυναικών, ένστολου και πολιτικού προσωπικού– στο 700 ΣΕ, θα καταβληθεί προσπάθεια ώστε να φωτιστούν τα έμφυλα χαρακτηριστικά της εργασίας μέσα σε ένα στρατιωτικό επαγγελματικό περιβάλλον. Με αρωγούς το πρωτογενές αρχειακό υλικό –*Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων (ΥΣΑ), Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού*

(ΔΙΣ), 700 ΣΕ– και τα Φύλλα της Εφημερίδας της Κυβέρνησης (ΦΕΚ), θα αναζητηθούν πληροφορίες και γεγονότα για την έμφυλη εργασία στο στρατιωτικό εργοστάσιο, που θα ενισχύουν την τεκμηριωμένη εξαγωγή συμπερασμάτων με ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά. Ως μεθοδολογικά εργαλεία θα χρησιμοποιηθούν η θεωρία του δομισμού, η προσέγγιση του χώρου –Πειραιάς, Δραπετσώνα, Κερατσίνι– από την οπτική της εργασίας και η παρατήρηση σε κλίμακες. Ειδικότερα, η ιστορική παρατήρηση θα στραφεί από κάτω προς τα πάνω, στα δομικά ζητήματα της εργασιακής οργάνωσης –εξειδίκευση, μισθολογικό καθεστώς, πειθαρχία, συνδικαλισμός– και μέσω της κριτικής προσέγγισης των πηγών θα επιδιώξει να φωτίσει τις μη ορατές έμφυλες εργασιακές σχέσεις στο 700 ΣΕ.

Γυναικεία επιχειρηματικότητα σε ανδροκρατούμενα επαγγελματικά περιβάλλοντα: η περίπτωση των κεραμοποιείων της Αθήνας κατά το α΄ μισό του 20^{ου} αιώνα

Μιχάλης Μπαρδάνης

Η προτεινόμενη παρουσίαση επιδιώκει να αναδείξει την επιχειρηματικότητα των γυναικών στον χώρο της κεραμοποιίας, στην ελληνική πρωτεύουσα κατά το α΄ μισό του 20^{ου} αι. Θα σχολιαστεί η μικρή συμμετοχή των γυναικών στον ρόλο του ιδιοκτήτη/διοικητή των μονάδων στις δημοσιευμένες πηγές (εμπορικοί και βιομηχανικοί οδηγοί). Η καταγεγραμμένη στις αρχειακές πηγές γυναικεία επιχειρηματικότητα θα συνδεθεί κυρίως με την χηρεία (όπως συχνά γίνεται για την γυναικεία επιχειρηματικότητα στην ελληνική βιβλιογραφία, όσο και στα κείμενα που αφορούν στη διεθνή κεραμοποιία). Ωστόσο, θα αναζητηθεί περαιτέρω ο μη άμεσα ορατός ρόλος των γυναικών στην συνδιοίκηση (;) των κεραμοποιείων με τους συζύγους: θα σχολιαστούν ζητήματα συμμετοχής των γυναικών στους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων και το πόσο κάτι τέτοιο επηρεάστηκε α) από την χρηματοδότηση των επιχειρήσεων (κυρίως μέσω του θεσμού της προίκας), β) την ενεργή συμμετοχή σε διοικητικές και εμπορικές δραστηριότητες των επιχειρήσεων, γ) την επιλογή και διαχείριση του εργατικού προσωπικού, δ) την διεύρυνση των κοινωνικών δικτύων κ.α. Οι πηγές που χρησιμοποιούνται εδώ είναι προφορικές μαρτυρίες, καθώς και αρχειακό υλικό από το Ιστορικό Αρχείο της Ε.Τ.Ε. και άλλα μικρότερα ιδιωτικά αρχεία.

Β΄ Συνεδρία
Επαγγελματικές εξειδικεύσεις, μορφές της γυναικείας εργασίας
Πρόεδρος: Άννα Μαχαιρά
Σχολιασμός: Δήμητρα Λαμπροπούλου

Το ζήτημα της εξειδίκευσης της γυναικείας εργασίας στην Σοβιετική Ένωση (1917-1930)
Αλέξανδρος Δουλκέρης

Στην προεπαναστατική Ρωσία αλλά και σχεδόν σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες κυριαρχούσε η αντίληψη ότι το γυναικείο εργατικό δυναμικό ήταν «κατώτερο», «ανειδίκευτο» και ικανό μόνο για την εκτέλεση απλών εργασιών. Οι εργάτριες αμείβονταν με πολύ λιγότερα από τους άνδρες ενώ παράλληλα δεν είχαν σχεδόν καμία δυνατότητα να εξειδικεύσουν την εργασία τους και να ανεβάσουν το επίπεδο της επαγγελματικής τους κατάρτισης. Πενιχρές αμοιβές, πολύωρες βάρδιες και άθλιες συνθήκες εργασίας ήταν η πραγματικότητα δεκάδων χιλιάδων εργατριών. Άλλαξε όμως και με ποιο τρόπο αυτή η κατάσταση μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση στην Ρωσία; Πόσο επηρέαζε την σοσιαλιστική οικοδόμηση ο χαμηλός βαθμός ειδίκευσης των εργατριών; Ποια ήταν η σχετική συζήτηση που εξελίχθηκε τις πρώτες δεκαετίες της σοσιαλιστικής οικοδόμησης και ποιο υπόβαθρο είχε; Τί μέτρα τέθηκαν σε εφαρμογή και τί αποτέλεσμα είχαν; Μπόρεσε το νεαρό σοβιετικό κράτος να απαντήσει στο πρόβλημα των μισθολογικών ανισοτήτων που σχετίζονταν με την εξειδίκευση της γυναικείας εργασίας και πώς; Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι να δώσει μία πρώτη απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα αξιοποιώντας αρχειακά τεκμήρια της περιόδου 1917-1930 αλλά και να αναδείξει το γιατί το ζήτημα της ειδίκευσης των εργατριών αποτελούσε και αποτελεί αντικείμενο μελέτης των ιστορικών μέχρι και σήμερα.

«Οι καλύτερες εμαγερίστριες της Ελλάδας»: Ιχνηλατώντας τη γυναικεία εργασία στον κλάδο παραγωγής οικιακών ηλεκτρικών συσκευών στην Ελλάδα, 1950-1974

Στέφανος Ιωαννίδης

Η μεταπολεμική επέκταση του βιομηχανικού κλάδου σε παγκόσμιο επίπεδο είχε ως προϋπόθεση την αύξηση του εργατικού και υπαλληλικού δυναμικού στις βιομηχανικές επιχειρήσεις. Αν και το ζήτημα της αγροτικής προέλευσης των εργατών έχει απασχολήσει την έρευνα, λιγότερη προσοχή έχει δοθεί στον τρόπο με τον οποίο οι γυναίκες εργάτριες και υπάλληλοι εντάχθηκαν στον κλάδο. Στην Ελλάδα, αν και οι συνολικές αλλαγές στη δομή της εργασίας κατά φύλο δεν υπήρξαν ραγδαίες, μεταξύ 1963 και 1973 40.000 απασχολούμενες ανέλαβαν εργασία στη βιομηχανία, ανεβάζοντας το σύνολο της γυναικείας απασχόλησης σε 166.025. Ιδιαίτερα στον δυναμικό κλάδο παραγωγής ηλεκτρικών οικιακών συσκευών, το ποσοστό των απασχολούμενων γυναικών εκτινάχθηκε από μόλις 2% το 1963 σε 27% το 1973. Πολλές γυναίκες και κορίτσια βρήκαν δουλειά στα τμήματα συναρμολόγησης και υποσυναρμολόγησης ηλεκτρικών συσκευών, ασχολούμενες με το βίδωμα ή τη συγκόλληση των μικρότερων εξαρτημάτων. Στα πρώτα της βήματα, η εταιρεία Ιζόλα

περηφανευόταν ότι η επισφάλωση των συσκευών της γινόταν από τις «καλύτερες εμαγερίστριες της Ελλάδας». Στο σημείο αυτό, η παρούσα εισήγηση επιχειρεί μια πρώτη προσέγγιση στα ζητήματα της εργασίας των γυναικών στη βιομηχανία Ιζόλα, από την έναρξη της παραγωγής οικιακών ηλεκτρικών συσκευών το 1951 έως και τη Μεταπολίτευση, εστιάζοντας σε θέματα όπως η δομή και αναπαράσταση της γυναικείας εργασίας, η διαχείριση των γυναικών στο πλαίσιο της συνολικότερης διαχείρισης προσωπικού της εποχής και ο μεταπολιτευτικός συνδικαλισμός. Κύρια πηγή αποτελεί το αρχείο του Γεωργίου Δράκου (Αθήνα, Ε.Λ.Ι.Α.), προέδρου του Σ.Ε.Β. και επικεφαλής της Ιζόλα.

Όψεις της γυναικείας εργασίας στις βιομηχανίες ένδυσης και κλωστοϋφαντουργίας της Πάτρας κατά τη Μεταπολίτευση

Άκης Παλαιολόγος

Στη διάρκεια των μεταπολεμικών ετών οι κλάδοι της κλωστοϋφαντουργίας και της ένδυσης σημείωσαν ραγδαία μεγέθυνση στο πλαίσιο της πατραϊκής βιομηχανίας. Οι συγκεκριμένοι κλάδοι διατήρησαν τη δεσπόζουσα θέση τους στη μεταποίηση της πόλης και στη διάρκεια της Μεταπολίτευσης. Ειδικότερα, αποτελούσαν τους κλάδους με τη μεγαλύτερη βιομηχανική και εργατική απασχόληση και με σημαντικό μερίδιο στα μεγάλα εργοστάσια της πόλης. Ταυτόχρονα, ήταν οι κλάδοι με τη μεγαλύτερη παρουσία γυναικείου εργατικού δυναμικού. Η προτεινομένη ανακοίνωση επιχειρεί να σκιαγραφήσει όψεις της εργασιακής εμπειρίας των εργατριών, οι οποίες αποτελούσαν ένα πολύ σεβαστό τμήμα της βιομηχανικής εργατικής τάξης της Πάτρας. Μια εμπειρία, η οποία περιλάμβανε εντατικοποίηση της εργασίας, παραβιάσεις δικαιωμάτων, δυσκολίες στο συνδυασμό της οικογενειακής και της εργασιακής ζωής και ποικίλες μορφές πιέσεων και κρουσμάτων βίας. Βάρος θα δοθεί, ακόμη, στις ανήλικες εργάτριες, οι οποίες βίωναν με ένταση, το παραπάνω πλέγμα. Η ανακοίνωση, η οποία κάνει χρήση σειράς πρωτογενών πηγών (αρχεία, τύπος, προφορικές μαρτυρίες) εστιάζει κυρίως στην πρώιμη Μεταπολίτευση (1974-1981), όπου τα φαινόμενα αυτά εκδηλώνονταν με μεγάλη πυκνότητα, ενώ στη δεκαετία του 1980, η φύση των προβλημάτων μετασχηματίστηκε, αφορώντας πλέον το κλείσιμο εργοστασίων και τις απολύσεις.

Γ΄ Συνεδρία
Πηγές και νέες προσεγγίσεις στην ιστορία των γυναικών και του φύλου
Πρόεδρος: Νίκος Αναστασόπουλος
Σχολιασμός: Έφη Αβδελά

«Για τα μάτια του κόσμου». Η δημόσια προβολή των εργατριών του εργοστασίου Κεραμεικός Α.Ε. κατά τον Μεσοπόλεμο

Νίκος Λιάρος

Η Κεραμεικός Α.Ε. υπήρξε το μεγαλύτερο εργοστάσιο κεραμικής στην Ελλάδα. Ανήκε στον βιομήχανο Νίκο Κανελλόπουλο και αποτέλεσε «τη βιτρίνα» των επιχειρήσεών του. Στόχος της συγκεκριμένης εταιρείας δεν ήταν μόνο η αύξηση της παραγωγής και η κερδοφορία αλλά παράλληλα η παραγωγή καλλιτεχνημάτων, η συμμετοχή σε εκθέσεις και εικαστικές εκδηλώσεις, η απόδοση πολιτιστικής υπεραξίας στα αντικείμενα παραγωγής και στην επιχείρηση γενικότερα. Σε αυτό το πλαίσιο η εταιρεία προχώρησε σε σειρά δημοσιευμάτων, φωτογραφήσεων και δημόσιων εκδηλώσεων προβολής που μεταξύ άλλων εξήραν το ήθος και την κομψότητα του γυναικείου εργατικού δυναμικού. Βασιζόμενη σε αδημοσίευτα φωτογραφικά τεκμήρια και αρχειακό υλικό η συγκεκριμένη παρουσίαση θέτει ερωτήματα σχετικά με το πως οι διευθύνοντες του εργοστασίου θέλησαν να επιτύχουν τη δημιουργία των παραπάνω εντυπώσεων, πως ο τύπος και το κοινό αντιμετώπισε αυτές τις δράσεις και πως οι εργαζόμενες βίωναν αυτόν τον εταιρικό στόχο.

Τα δικαστικά αρχεία ως πηγή για την ιστορία των γυναικών: Σπαράγματα γυναικείας παρουσίας στους χώρους εργασίας και το εργατικό κίνημα του Μεσοπολέμου

Κώστας Τζιάρας

Λίστες ονομάτων, στοιχεία ταυτότητας κατηγορουμένων, αναλυτικά κατηγορητήρια, καταθέσεις μαρτύρων και πρακτικά απολογιών έχουν αποτελέσει υλικό πολύτιμο για να προσεγγίσουμε τις «γυναίκες – ταραχοποιούς» των λαϊκών εξεγέρσεων, τις γυναίκες – εγκληματίες, τις για διάφορους λόγους ταξινομημένες ως επικίνδυνες αλλά και τις γυναίκες θύματα επιθέσεων, βίας, κυρίως σεξουαλικής βίας. Στα δικαστικά αρχεία οι γυναίκες αναπαρίστανται ακινητοποιημένες, παρά τη θέλησή τους, σε στιγμές παράβασης, ανυπακοής, καταστολής ή και χειραφέτησης. Άνθρωποι, λόγοι και περιστατικά απεικονίζονται στις ελάχιστές τους διαστάσεις. Ταυτόχρονα, όμως το αρχειακό υλικό μας δίνει τη δυνατότητα να αντιληφθούμε ποικίλες, συχνά παραγνωρισμένες πτυχές της κοινωνικής και πολιτικής ιστορίας. Το υλικό στο οποίο βασίζεται η εισήγηση προέρχεται από εκτενή έρευνα στο Αρχείο του Πλημμελειοδικείου Θεσσαλονίκης της περιόδου του Μεσοπολέμου. Πρόκειται για μια περίοδο μεγάλων κοινωνικών και πολιτικών εντάσεων και εντονότερης γυναικείας παρουσίας στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Παρουσιάζοντας το είδος του υλικού και συζητώντας μεθοδολογικά ζητήματα του ερευνητικού παραδείγματος θα εστιάσουμε στα ίχνη, τα σπαράγματα που διασώζει το αρχείο σχετικά με τις όψεις της

καθημερινότητας των γυναικών στους χώρους εργασίας αλλά και τη συμμετοχή τους στο παραχώδες εργατικό κίνημα της περιόδου.

Η θέση της Εκκλησίας της Ελλάδος για τους «κολάζοντες» φόνους

Λευτέρης Π. Περρωτής

Το ζήτημα της τεχνητής διακοπής εγκυμοσύνης αποτελεί ένα συγκρουσιακό θέμα όχι μόνο για την ελληνική κοινωνία αλλά και για την Ορθόδοξη Εκκλησία. Τα κομβικά σημεία των θέσεων της Εκκλησίας της Ελλάδος περιστρέφονται γύρω από τους ποιμαντικούς τύπους που συνδέουν το θέμα των αμβλώσεων με τον έλεγχο των γεννήσεων, την αντισύλληψη και τη ρύθμιση της ανθρώπινης γονιμότητας και του οικογενειακού προγραμματισμού. Στην έρευνά μας, τα οκτώ άρθρα του μακαριστού μητροπολίτη Περιστερίου Χρυσόστομου Ζαφείρη στο περιοδικό *Θεολογία* από το 1987 έως και το 1989, επ' αφορμή του Ν. 1609/1986, αποτέλεσαν το έναυσμα για τις δημόσιες θέσεις και αντιθέσεις ποικίλων φορέων γύρω από τα αναπαραγωγικά δικαιώματα των γυναικών. Η προσέγγιση αυτών των διαστάσεων, μέσα από τη μαχητική αντίδραση της επίσημης Εκκλησίας με τη σύσταση ειδικών θεσμικών οργάνων στους κόλπους της αφενός, και τη «γέννηση» εξω-εκκλησιαστικών φορέων αφετέρου, αποτελεί τμήμα του ερευνητικού έργου, «Η ιστορία των αμβλώσεων στην Ελλάδα», που πραγματοποιείται από το Εργαστήριο Ιστορικής Έρευνας Νεότερων και Σύγχρονων Κοινωνιών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και συνάμα το αντικείμενο της προτεινόμενης εισήγησης.

Ελληνικός έρωσ: ιατρικός λόγος για την ανδρική ομοφυλοφιλία στην Ελλάδα (μέσα 19ου αι. – Μεταπολίτευση)

Γαβριέλλα Ασπράκη

Το θέμα της ανδρικής ομοφυλοφιλίας εντοπίζεται στον ελληνικό ιατρικό λόγο του 19ου αιώνα σε συγγράμματα ιατροδικαστικής και ψυχιατρικής, σε συνάρτηση κυρίως με τις νομικές/ποινικές προεκτάσεις της ομοφυλόφιλης συμπεριφοράς, ενώ τον 20ο αιώνα απαντάται στα ψυχιατρικά συγγράμματα για τη «γενετήσιο ζωή» και τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Παρά την πρόσδεση της ελληνικής ιατρικής στο ευρωπαϊκό πρότυπο, δεν διαπιστώνουμε την ανάπτυξη της σεξολογίας κατά το υπό μελέτη διάστημα, στο οποίο απουσιάζουν ειδικές μελέτες για την ομοφυλοφιλία ή τις σεξουαλικές «διαστροφές» εν γένει. Στα ιατρικά κείμενα, η γενετήσια ζωή του ανθρώπου θεωρείται στενά συνδεδεμένη με την έγγαμη αναπαραγωγική διαδικασία, ενώ οι ομόφυλες σεξουαλικές σχέσεις αντιμετωπίζονται καθολικά ως ασθένεια. Καθώς, ωστόσο, αποφεύγεται η ενδελεχής εξέταση του ζητήματος, δεν συναντούμε αναφορές στη θεραπευτική αντιμετώπιση της ανδρικής ομοφυλοφιλίας. Σε αντίθεση, τέλος, με την ευρωπαϊκή ιατρική βιβλιογραφία της εποχής, στον ελληνικό ιατρικό λόγο δεν εκπροσωπείται η ευρωπαϊκή εκσυγχρονιστική τάση της σεξολογίας, ούτε συζητούνται τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων. Αίτια για την ελληνική διαφοροποίηση μπορούν να αναζητηθούν: α. στο ρόλο της Εκκλησίας, β. στις εθνικές διεκδικήσεις της εποχής και τον κεντρικό ρόλο που έχει στο εθνικό αφήγημα η ευρωστία της φυλής, γ. η υπαγωγή

της επιστήμης στις εθνικές επιδιώξεις, με την υιοθέτηση μιας συντηρητικής επιστημονικής ατζέντας, δ. η απουσία ενός κινήματος για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων, και τέλος, ε. η ύπαρξη ενός πολιτισμού σιωπής στην ελληνική κοινωνία για τα ζητήματα της σεξουαλικής ζωής εν γένει.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΕΔΡΩΝ

Έφη Αβδελά,

Ομότιμη καθηγήτρια, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Νίκος Αναστασόπουλος,

Επίκουρος καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Γαβριέλλα Ασπράκη,

Δρ. κοινωνικής ανθρωπολογίας, ΜΑ σύγχρονης ιστορίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ανδρέας Βλαχόπουλος,

Αναπληρωτής καθηγητής, Πρόεδρος Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Αλέξανδρος Δουλκέρης,

Υποψήφιος διδάκτορας ιστορίας, ΑΣΚΤ

Στέφανος Ιωαννίδης,

Μεταδιδακτορικός ερευνητής, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Δημήτρης Κοπανάς,

Υποψήφιος διδάκτορας νεότερης και σύγχρονης ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Δήμητρα Λαμπροπούλου,

Επίκουρη καθηγήτρια, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, ΕΚΠΑ

Νίκος Λιάρος,

Υποψήφιος διδάκτορας νεότερης και σύγχρονης ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Άννα Μαχαιρά,

Αναπληρώτρια καθηγήτρια, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Μιχάλης Μπαρδάνης,

Υποψήφιος διδάκτορας νεότερης και σύγχρονης ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Λευτέρης Π. Περρωτής,

Ιστορικός – Θεολόγος, ΜΑ νεότερης και σύγχρονης ελληνικής και ευρωπαϊκής ιστορίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Άκης Παλαιολόγος,

Υποψήφιος διδάκτορας νεότερης και σύγχρονης ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Λήδα Παπαστεφανάκη,

Αναπληρώτρια καθηγήτρια, Διευθύντρια Εργαστηρίου Ιστορικής Έρευνας Νεότερων και Σύγχρονων Κοινωνιών, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Μαριλένα Παπαχριστοφόρου,

Αναπληρώτρια καθηγήτρια, Διευθύντρια ΠΜΣ «Νεότερος και Σύγχρονος Κόσμος: Ιστορία, Λαογραφία, Ανθρωπολογία», Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Νίκος Ποταμιάνος,

Ερευνητής Γ', Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας

Κώστας Τζιάρας,

Δρ. Τμήματος Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

Μαρίνα Τσιρτσίκου,

Υποψήφια διδάκτορας νεότερης και σύγχρονης ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων